

40. Η βυζαντινή τέχνη

«Το Βυζάντιο, με τα έργα της τέχνης του, άφησε στον κόσμο τη μεγαλο-
πρεπέστερη και διαρκέστερη κληρονομιά του». (Στήβεν Ράνσιμαν)

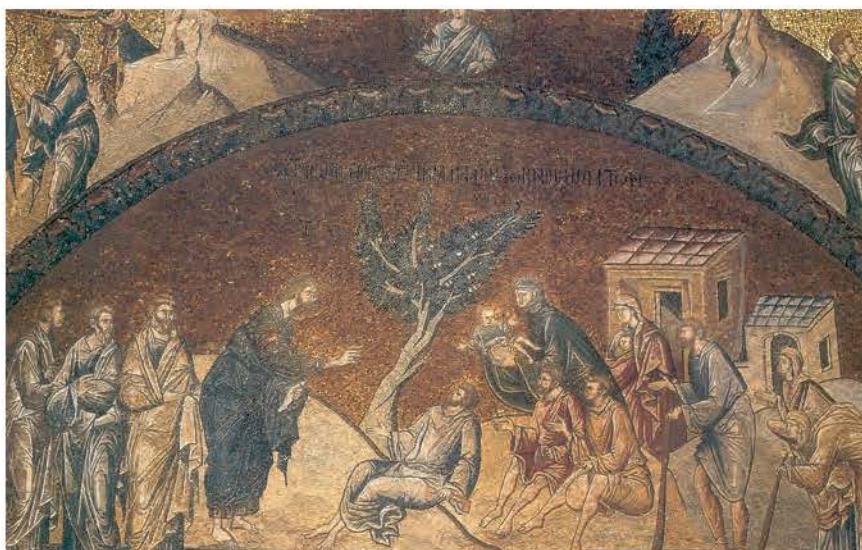
Tο Βυζάντιο έχει μείνει περισσότερο γνωστό σε μας και στην οικουμένη για την τέχνη του, η οποία αποτελεί καθρέφτη του πολιτισμού του. Η **βυζαντινή τέχνη**, σε όλες τις μορφές της, επηρεάστηκε από την αρχαία ελληνική και τη ρωμαϊκή, των οποίων αποτελεί συνέχεια. Επηρεάστηκε όμως και από την τέχνη των λαών της Ανατολής με του οποίους, στις περιόδους ειρήνης, ανέπτυξε καλές σχέσεις επικοινωνίας και πολιτιστικών ανταλλαγών.

Η βυζαντινή τέχνη στο μεγαλύτερο μέρος της είναι **θρησκευτική** και εκφράζεται με την αρχιτεκτονική των ναών, τις εικόνες, τις αγιογραφίες, τα ψηφιδωτά και τις μικρογραφίες. Σημαντική και πρωτότυπη όμως ήταν και η **λαϊκή** βυζαντινή τέχνη, σε όλες τις μορφές της.

Κέντρο της βυζαντινής τέχνης ήταν η Κωνσταντινούπολη. Για το κτίσμα και τη διακόσμηση των ναών της Πόλης και των επαρχιών, από τα πρώτα βυζαντινά χρόνια, επιστρατεύτηκαν οι πιο ονομαστοί αρχιτέκτονες, τεχνίτες και ζωγράφοι. Αναζητήθηκαν ακόμη και χρησιμοποιήθηκαν τα καλύτερα υλικά, για τα οποία ξοδεύτηκαν πολλά χρήματα. Οι δραστηριότητες αυτές ήταν έντονες στις περιόδους ειρήνης και οικονομικής άνθησης του κράτους.

Το τελειότερο κτίσμα της βυζαντινής εποχής είναι ο ναός της **Αγίας Σοφίας**. Σ' αυτόν συνδυάζονται τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του ορθογώνιου αρχαίου ελληνικού ναού και της πρωτοχριστιανικής βασιλικής με την καμπύλη του τρούλου, που συμβολίζει τον ουράνιο θόλο. Εξέλιξη του δικού της ρυθμού αποτελούν οι εκατοντάδες σταυροειδείς ναοί της μακεδονικής αναγέννησης, που κτίστηκαν σε όλη την αυτοκρατορία και σε άλλες χριστιανικές χώρες.

Παράλληλα με την αρχιτεκτονική αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο η **ζωγραφική**, με πρώτη μορφή της την **αγιογραφία**. Στις περιόδους οικονομικής ακμής, το εσωτερικό των ναών διακοσμήθηκε με **ψηφιδωτές εικόνες** και παραστάσεις, που δίνουν ζωντάνια και αίσθηση βάθους στα εικονιζόμενα πρόσωπα και τοπία. Θαυμαστά δείγματα αυτής της τέχνης υπάρχουν στην Αγία Σοφία της Πόλης (εικόνα 15.1), στον Άγιο Δημήτριο της Θεσσαλονίκης, στον Όσιο Λουκά της

1. Η θεραπεία των αρρώστων, ψηφιδωτή τοιχογραφία.
(Κωνσταντινούπολη, Μονή της Χώρας, 12ος αιώνας)

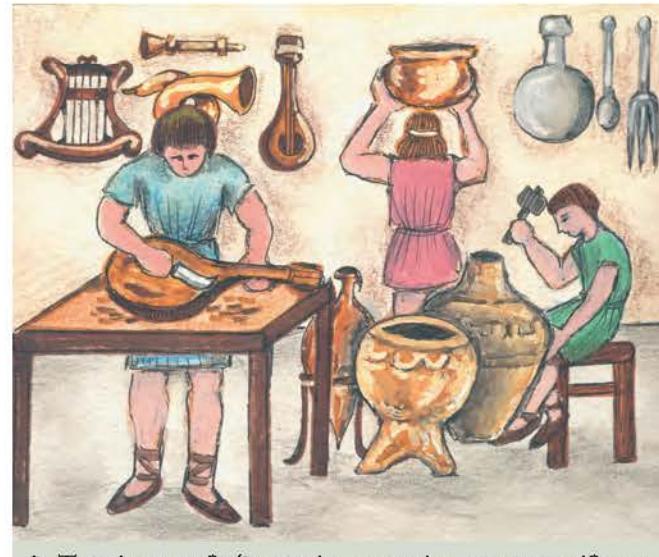
Βοιωτίας, στη Μονή Δαφνίου της Αττικής, στους ναούς της Κύπρου (εικόνα 37.3), κ.ά. Κορυφαία έκφρασή της όμως αποτελούν οι ψηφιδωτές παραστάσεις των αυτοκρατόρων Ιουστινιανού και Θεοδώρας στον ναό του Αγίου Βιταλίου, στη Ραβέννα της Ιταλίας (εικόνες 13.5 και 16.5).

Οι αρχιτέκτονες των ναών και των δημόσιων κτισμάτων επέλεγαν με προσοχή τους χώρους οικοδόμησής τους. Τα κτίσματά τους, κατά κανόνα, σέβονταν τη φύση και το περιβάλλον και διακρίνονταν για την αρμονία των γραμμών και των χρωμάτων τους. Μαρτυρία αυτής της επιλογής τους αποτελούν οι χώροι και η τέχνη οικοδόμησής των βυζαντινών **μοναστηριών**, που σώζονται ακόμη σε πολλά μέρη της πατρίδας μας, με πρώτα ανάμεσά τους εκείνα του Αγίου Όρους και των Μετεώρων.

Με τη **λαϊκή τέχνη** ασχολούνταν χιλιάδες Βυζαντινοί στα σπίτια και στα εργαστήριά τους. Κατασκεύαζαν οικιακά σκεύη από ξύλο, πηλό, χαλκό και σίδηρο, αλλά και κομψοτεχνήματα από χρυσό, άργυρο, γυαλί, ελεφαντόδοντο, πολύτιμους λίθους και μαργαριτάρια. Σ' αυτή διακρίθηκαν ιδιαίτερα οι **τεχνίτες της υπαίθρου**, οι οποίοι, με λιγότερα μέσα και περισσότερο μεράκι, έφτιαχναν όλα τα αναγκαία για τη ζωή τους πράγματα, από τα γεωργικά τους εργαλεία και τα οικιακά τους σκεύη ως και τα μουσικά τους όργανα.

Ισότιμα με τους άνδρες πρόσφεραν στη βυζαντινή τέχνη και οι γυναίκες, οι οποίες είχαν τα πρωτεία στη διακόσμηση των υφαντών, των κεντημάτων και της λεπτής χειροτεχνίας.

- **Ποιες επιδράσεις δέχτηκε η βυζαντινή τέχνη; Με ποιες μορφές και με ποιους τρόπους εκφράστηκε;**
- **Σε ποιους τομείς διακρίθηκε η λαϊκή τέχνη και ποια υλικά χρησιμοποιήσε;**

2. Τεχνίτες σε βυζαντινό εργαστήριο της υπαίθρου.

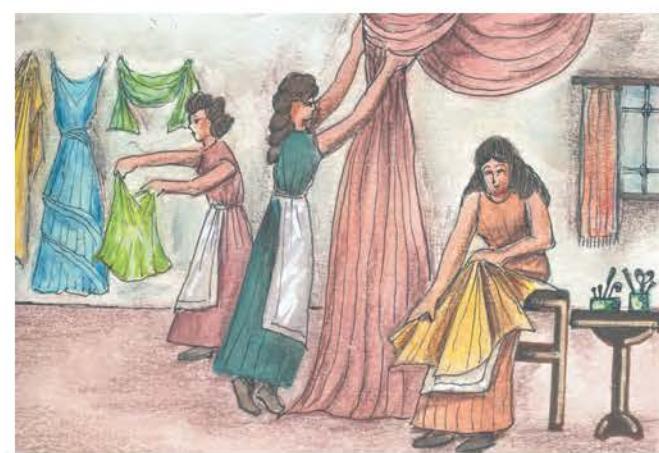
3. Πολύτιμα αργυρά οικιακά σκεύη.
(7ος αιώνας, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα)

4. Επιχρυσωμένο και εικονογραφημένο γυάλινο αγγείο.
(11ος αιώνας, Βυζαντινό-χριστιανικό Μουσείο Αθηνών)

5. Ζευγάρι περικαρπίων κληρικού, από χρυσό και σμάλτο.
(9ος - 10ος αιώνας, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη)

6. Γυναίκες ασχολούνται με την κατασκευή υφασμάτων και κεντημάτων.